

MINTYS

81

Dvasiai prigimta tikėti, o valiai prigimta mylėti. Todėl, stingant vertingų objektų, jos neišvengiamai prisiriša prie klaidingų.

82

Vaizduotė. – Žmoguje vyrauja ši nuvilianti dalis, apsigavimo ir klaidos meistrė, juo apgaulingesnė, kad ne visada apgauna. Mat ji būtų patikima tiesos taisyklė, jei būtų patikima melo taisyklė. Bet dažniausiai būdama klaidinga, ji neduoda jokio savo kokybes ženklų, vienodai žymėdama ir tai, kas teisinga, ir kas klaidinga.

Nekalbu apie kvailius, kalbu apie išmintingiausius: kaip tik tarp jų vaizduotė turi didžiausią žmonių įtikinimo galią. Protas veltui šūkauja – jis negali nustatyti daiktų vertės.

Ši nuostabi galia – proto priešas – kuriai patinka jį kontroliuoti ir valdyti, idant parodytų, kokia ji pajėgi visuose dalykuose, žmoguje įtvirtino antrą prigimtį. Ji turi savo laiminguosius, savo nelaiminguosius, savo sveikuosius, savo ligonius, savo turtinguosius, savo skurdžius. Ji verčia tikėti, abejoti, neigti protą. Ji bukina jausmus arba juos aitrina. Ji turi savo kvailius ir savo išminčius, ir nėra nieko apmaudesnio matant, kaip ji savo puoselėtojus pripildo daug Gilesnio ir visapusiškesnio pasitenkinimo negu protas. Turintys gyvą vaizduotę visai kitaip patinka sau patiems nei protaujantieji, negalintys sau protingai patikti. Pirmieji į žmones žvelgia valdingai, gina savo tiesą drąsiai ir pasitikėdami, o antrieji – baimindamiesi ir abejodami. Tas linksmumas pirmųjų veide dažnai palenkia į savo pusę klausytojų nuomonę, nes tie, kurie tariasi esą išminčiai, sulaukia daug palankumo iš tokios pat prigimties sprendėjų. Linksmumas kvailių negali paversti išminčiais, bet jis paverčia juos laimingais, lenktyniaudamas su protu, kuris savo draugus tegali padaryti nelaimingais. Linksmumas juos apipila šlove, o protas – gėda.

Kas, jei ne ši vaizduotės galia, teikia gerą vardą? Kas, jei ne ji, suteikia pagarbą ir šlovę asmenims, veikalams, įstatymams, didiesiems? Jokie žemės turtai negali patenkinti be jos pritarimo!

Ar nesakytumėte, kad štai šis žilagalvis valdžios atstovas, kuris dėl savo amžiaus gerbiamas visos tautos, vadovaujasi grynu ir didingu protu ir kad apie dalykus sprendžia pagal jų prigimtį, neatsižvelgdamas į nereikšmingus mažmožius, kurie žeidžia vien silpnųjų vaizduotę? Žiūrėkite, kaip jis eina klausytis pamokslų, pilnas pamaldaus uolumo, proto tvirtumą sustiprinančio Dievo meilės šiluma. Štai jis, pasiruošęs klausytis su pavyzdinga pagarba. Pasirodo pamokslininkas. Jei šis iš prigimimo kimaus balso bei komiškų veido bruožų, barzdaskučio blogai apskustas ir, negana to, dar išsitepęs, tai kad ir kokias didžias tiesas skelbtų, keltu lažybų, jog mūsų pareigūnas neteks savo rimtumo.

Didžiausias pasaulyje filosofas, eidamas platesne nei reikėtų viršum bedugnės padėta lenta, pasiduos būgštaujantiems vaizduotei, nors protas jį ir įtikintų, kad yra saugus. Daugelis negalėtų apie tai net pagalvoti, nepabalę ir neišpilti prakaito.

Nenoriu nurodinėti visų padarinių.

Kas nežino, kad po kojomis pasimaišiusios katės, žiurkės, sutraiškoma anglis ir kt. išmuša protą iš vėžių? Balso tonas veikia net išmintingiausius ir prievarta keičia kalbą ar eilėraščių.

Meilė ir neapykanta visiškai keičia teisingumą. Jei advokatui iš anksto gerai užmokėta, kokia gerokai teisingesnė jam atrodo byla, kurią gina! O jo drąsūs gestai – kaip jie padeda atrodyti geresniam šios regimybės apgautų teisėjų akivaizdoje! Nieko sau protas, kurį vėjas sukioja į bet kurią pusę!

Nurodyčiau gausybę žmonių veiksmų, kurie tėra vaizduotės išjudinami. Ir protas priverčiamas trauktis! Išmintingiausi žmonės vadovaujasi dėsniais, kuriuos visose srityse įvedė beprotiška žmonių vaizduotė. [Kas norėtų vadovautis tik protu, būtų kvailas didelės daugybės žmonių akyse. Tad turime atsižvelgti į daugumos nuomonę! O ji nurodo, kad reikia visą dieną dirbti dėl gėrybių, pripažintų įsivaizduotomis, ir kai miegas išdildys proto nuovargį, reikia tučtuojau šokti iš patalo ir vaikytis muilo burbulus, pasiduoti šios pasaulio valdytojos įspūdžiams. Tai vienas iš klaidingų principų, bet jis ne vienintelis.]

Mūsų valdžios atstovai gerai žinojo šią paslaptį. Jų raudonos mantijos bei šermuonėliai, kuriais apsigaubę kaip putliaplaukiai katinai, rūmai, kuriuose teisėjauja, lelijos žiedo emblemos¹ – visa ta didinga danga buvo didžiai reikalinga. Jei gydytojai nebūtų dėvėję chalatus ir šlepečių, jei profesoriai nebūtų nešioję keturkampių kepurų ir iš keturių dalių sudarytų pernelyg plačių mantijų, jie niekada nebūtų apdūmę akių pasauliui, kuris negali atsispirti tokiai autentiškai parodai. Jei jie laikytųsi tiesos ir teisingumo, jei gydytojai tikrai išmanytų gydymo meną, jiems nereikėtų jokių keturkampių kepurų – šių mokslų prakilnumas būtų pakankamai garbingas savaime. Bet esant vien įsivaizduotiems mokslams, reikia imtis tuščių priemonių, veikiančių vaizduotę, kuriai jos yra skirtos. Tuo jie iš tikrųjų ir laimi sau pagarbą. Vien tik kareiviai šiuo būdu nesidangsto, nes veikia esmingiau: jie įsitvirtina jėga, o kiti – grimasa.

Todėl mūsų karaliai neieškojo šių užsimaskavimų. Jie nesidangstė nepaprastais drabužiais, kad pasirodytų karaliais, bet buvo lydimi sargybinių, alebardų – šių ginkluotų fizionomijų, kurių vien rankos ir jėga tarnavo jiems. Priešakyje trimitai ir būgnai, ir šie karalius supantys legionai drebina net stipriausius. Jie turi ne vien drabužį, bet ir jėgą. Reikėtų tikrai skaidraus proto, idant matytum Didįjį Viešpatį kaip kitą žmogų², savo puikiame seralyje supamą keturių dešimčių tūkstančių janičarų.

Mes negalime tiesiog žiūrėti į advokatą, vilkintį mantiją ir dėvintį kepuraitę ant galvos, nesusidarę palankios nuomonės apie jo pakankamumą. Vaizduotė pasirūpina viskuo: ji nustato grožį, teisingumą ir laimę, o tai pasaulyje viskas. Mielai norėčiau pamatyti italų veikalą, man težinomą iš pavadinimo, kuris pats vienas vertas daugelio knygų: *Della opinione regina del mondo*³. Po juo pasirašau net neskaitęs knygos, išskyrus blogį, jei kokio ten yra.

Maždaug tokie yra padariniai šios apgaulingos galios, kuri, atrodo, kaip tik tam ir duota, kad mus neišvengiamai klaidintų. Tačiau esama daug kitų klaidingų principų.

Mus gali klaidinti ne vien seni įspūdžiai: naujybės kerai turi tokią pat jėgą. Iš čia kyla visi žmonių ginčai, kai jie vienas kitam prikaišioja: arba seki savo klaidingais vaikystės įspūdžiais, arba galvotrūkčiais bėgi paskui naujus. Kas laikosi teisingo vidurio? Tegul pasirodo ir įrodo. Nėra principo, kad ir koks natūralus net nuo vaikystės jis būtų, kuris nebūtų palaikytas klaidingu įspūdžiu, atsirandančiu arba dėl mokymo, arba dėl pojūčių.

„Kadangi, – sakoma, – tamsta nuo mažens tikėjai, jog dėžė tuščia, kai joje nieko nematei, todėl ir tiki, kad galima tuštuma. Tai tamstos pojūčių iliuzija, sustiprinta įpročio, kurį turi ištaisyti mokslas.“ O kiti

¹ T. y. prancūzų monarchijos ženklas.

² Turkų sultono titulas.

³ *Apie nuomonę, pasaulio karalienę.*

sako: „Kadangi tamstai mokykloje aiškino, jog tuštumos iš viso nėra, tuo sugadino tamstos sveiką protą, kuris ją gerai suprato, prieš susidarant šiam klaidingam įspūdžiui, kurį reikia ištaisyti, grįžtant į tamstos pirminę prigimtį.“¹ Tad kas apgavo: pojūčiai ar mokslas?

Turime dar vieną klaidingą principą – ligas. Jos darko nuovoką ir protavimą. Jei sunkios ligos pastebimai jį pakeičia, tai nėra kiek neabejoju, kad ir lengvos daro atitinkamą įtaką.

Asmeniniai išskaičiavimai taip pat yra puiki priemonė maloniai apdumti mums akis. Net teisingiausiam žmogui pasaulyje neleidžiama būti savo bylos teisėju. Žinau tokių, kurie, idant neįpultų į šią savimeilę, buvo patys neteisingiausi iš pasaulio be užuolankų: tikriausias būdas pralaimėti visai teisingą bylą buvo pavesti ją kelti artimiems giminaičiams.

Teisingumas ir tiesa yra tokios plonytės smailumos, kad mūsų prietaisai pernelyg atbukę jas tiksliai parodyti. Jei jiems visgi pavyksta, tai užgožiamos tikrosios jų plonybės ir pabrėžiami šalutiniai, daugiau klaidingi nei teisingi dalykai.

[Žmogus taip šauniai sudarytas, kad neturi savyje jokio tikslaus tiesos principo, bet turi daugelį puikių klaidingų principų. Pažiūrėkime, kiek... Žymiausia šių klaidų priežastis – tai karas tarp pojūčių ir proto.]

Blaise Pascal, *Mintys*, iš prancūzų k. vertė Anicetas Tamošaitis SJ, Vilnius: Aidai, 1997, p. 35–38.

¹ Pascalis čia prisimena savo tyrinėjimus ir polemikas apie tuštumą: ar gamtoje galima tokia vieta, kur suvis nieko nebūtų? Scholastikai, remdamiesi fizikos bandymais, ir Descartes'as, remdamasis proto akivaizdumu, tvirtino, kad tuštumos negali būti. Kiti kartu su Pascaliu tvirtino, kad yra kaip tik atvirkščiai.